

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Кафедра охорони інтелектуальної власності, цивільного права та процесу
Кафедра правового забезпечення господарської діяльності
Всеукраїнська громадська організація «Асоціація цивілістів України»

Проблеми цивільного права та процесу

Матеріали
науково-практичної конференції,
присвяченої світлій пам'яті
Олександра Анатолійовича Пушкіна

25 травня 2013 р.

Харків 2013

УДК 346+347

ББК 67.404(4 УКР)+67.410(4 УКР)

П 78

Рекомендовано до видання організаційним комітетом
15 травня 2013 р.

ІІ 78 **Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвячений пам'яті професора О. А. Пушкіна (25 травня 2013 р.). – Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ; Золота миля, 2013. – 652 с.**

Відповідальний за випуск проф. В. А. Кройтор

Матеріали надано в австрійській редакції.
Стиль та орфографія збережені

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2013

Зміст

ТЕЗИ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Борисова В. І. ПРАВОЗДАТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В ПРОЦЕСІ ЛІКВІДАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРОЦЕДУРУ БАНКРУТСТВА	21
Спасибо-Фатеєва И.В. ВЗГЛЯД НА ЮРИДИЧЕСКОЕ ЛИЦО КАК СИСТЕМУ КОНТРАКТОВ	25
Галянтич М. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ	31
Мічурін Є.О. ОБМеження у цивільному праві – різні аспекти розуміння	38
Ясинок М.М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА АНГЛІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ	42
Шишка Р. Б. ПРЕТЕНДЕНТИ НА СПАДЩИНУ ТА СПАДКОЄМЦІ У СПАДКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	46
Кройтор В. А. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОЗНАК ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	55
Сліпченко С. О. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВОВІДНОСІНЬ З ОБОРОТОЗДАТНИМИ ОБ'ЄКТАМИ	61

КВАЛІФІКАЦІЯ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЧЕСНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ

Саракун І.Б.

канд. юрид. наук, ст. наук. співр.,
ст. наук. співр. Лабораторії проблем корпоративного права
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

На сьогодні в Україні функціонує низка юридичних осіб діяльності яких без ліцензії заборонена чинним законодавством. Внаслідок їх чисельного поширення в нашій державі, як правило, страждають найменш захищенні верстви населення, які в силу необізнаності дозволяють собі встановлювати ті, чи інші правовідносини з такими юридичними особами. Як наслідок – вони несуть значно більші витрати (або частіше – втрати), які виявляються неспіврозмірними тим фінансовим послугам, що надаються.

Прикладами цього є ціла низка подібних судових справ, що перебували в провадженні Вищого спеціалізованого суду України. Аналіз судових рішень дозволив виявити, що типовим для них було те, що позивачами укладались договори про надання послуг, спрямованих на придбання товару, чи отримання відповідної суми у позику. Характерним у цих справах було також внесення певних сум, без залучення коштів юридичних осіб. Учасник так званої «Програми» отримує товар, сплачує внески, які фактично компенсують кошти інших учасників. Іноді вони сплачували юридичним особам внески не за одержання товару чи послуг, а фактично за можливість одержання права на отримання позики чи купівлі товару, що давалось не за рахунок відповідача, а за рахунок залучення коштів інших споживачів до цієї ж програми. В багатьох випадках у ТОВ взагалі була відсутня ліцензія на здійснення фінансової діяльності. Відповідно, укладені договори про надання послуг, спрямовані на придбання товару (чи отримання відповідної суми у позику) укладені з порушенням вимог Закону України «Про захист прав споживачів» [1], який передбачає заборону нечесної підприємницької практики та будь-якої діяльності (дії або бездіяльності), що вводить споживача в оману або є агресивною. Зокрема, забороняються як такі, що вводять

в оману утворення, експлуатація або сприяння розвитку підмідальних схем, коли споживач сплачує за можливість одержання компенсації, яка надається за рахунок залучення інших споживачів до такої схеми, а не за рахунок продажу або споживання продукції (п. 7 ч. 3 ст. 19 Закону). Водночас, ч. 6 цієї ж статті передбачається, що правочини здійснені з використанням нечесної підприємницької практики, є недійсними (ч.6 ст.19).

Судами касаційної інстанції у даних справах неоднаково було застосовано норму матеріального права та встановлено юридичну природу (види) таких недійсних правочинів. У подібних правовідносинах, відповідно до позовних вимог, суд касаційної інстанції в одних випадках приймав рішення про визнання договору (правочину) недійсним та застосування наслідків його недійсності; а в інших – застосовував наслідки недійсності нікчемного правочину. Тому слід піддати аналізу особливості нормативного врегулювання договірних відносин, що виникають внаслідок визнання договору недійсним, нікчемним та оспорюваним. Окрім того, необхідно з'ясувати яку саме матеріальну норму слід застосовувати у правовідносинах, що складаються між сторонами договорів про надання послуг, спрямованих на придбання товару (чи отримання відповідної суми у позику), якщо однією із сторін такого договору є юридична особа, яка надає фінансові послуги з порушенням вимог чинного законодавства (без ліцензії).

Особливої уваги в цьому контексті потребує ухвала Верховного Суду України про перегляд судового рішення у справі за позовом С.Г.Марунчак до ТОВ «Дія Фінанс» про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину.

Згідно ч. 2 ст. 215 ЦК України недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. У випадках, встановлених цим Кодексом, нікчемний правочин може бути визнаний судом дійсним.

В ч.3 ст. 215 ЦК зазначається, що якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заинтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (осторюваній правочин).

Відповідно до п.5 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про

визнання правочинів недійсними» від 06.11.2009 р. № 9 [2] згідно статей 215 і 216 ЦК, суди вправі з дотриманням правил підсудності розглядати позови: про визнання оспорюваного правочину недійсним і застосування наслідків його недійсності; про встановлення нікчемності правочину і застосування наслідків його недійсності. Проте, представник С.Г.Марунчак обрав предметом позову недійсність нікчемного правочину, посилаючись при цьому на п.7 зазначеної Постанови, де вказання правочину недійсним як оспорюваного та застосування передбачених законодавством, вважати такий правочин нікчемним, суд, вказуючи про нікчемність такого правочину, одночасно застосовує наслідки недійсності нікчемного правочину. Однак він при цьому не взяв до уваги того, що правочин є оспорюваним. Із вказаного пункту Постанови, С.Г.Марунчак не взято до уваги й того, що нікчемність оспорюваного правочину, у зв'язку з цим повинна встановлюватись в суді. В такому разі *лише суд, встановивши нікчемність оспорюваного правочину, одночасно застосовує наслідки недійсності нікчемного правочину* (п.7 вказаної Постанови), що й було відображенено у рішенні суду I інстанції по даній справі.

Водночас, як вбачається із матеріалів справи позивач, посилаючись на нечесну підприємницьку практику, вказує та-кож на *відсутність у відповідача ліцензії на надання фінансових послуг*. Це також випливає з апеляційної скарги представника ТОВ «ДІЯ ФІНАНС», де він зазначає, що відсутність ліцензії у ТОВ на такий вид діяльності не є підставою для виновності, що укладений між ним та С.Г.Марунчак договор є нікчемним. У рішенні суду I інстанції вказується, що представник ТОВ «ДІЯ ФІНАНС» надіслав письмове заперечення в якому йдеться про те, що між сторонами укладено *договір про надання фінансової послуги «адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах»*. Законом України від 2 червня 2011 року N 3462-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання ринків фінансових послуг», який набув чинності з 8 січня 2012 року, статтю 4 Закону Про фінансові послуги доповнено пунктом 11-1, відповідно до якого діяльність із адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах віднесено до *переліку фінансових послуг*. Таке формулювання оспорюваного договору вказує на

те, що суд I інстанції, прийнявши рішення про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, проігнорував сильні на п. 4 ч. 1 ст. 34 Закону «Про фінансові послуги» державне регулювання ринків фінансових послуг», згідно якого застосування фінансових активів від фізичних осіб, може здійснюватись лише фінансовими установами після отримання відповідної ліцензії. Як зазначається в Листі ВССУ від 28.05.2012 р. «Щодо деяких спірних питань судової практики при вирішенні спорів про визнання недійсними (розірвання) договорів по адмініструванню фінансових активів для придбання товарів у групах» (яке також не взято до уваги судом) [3], відповідно до статей 212-214 ЦПК України при розгляді справи суд повинен перевіряти доводи позивача та надати правову оцінку наявним у матеріалах справи доказам, з'ясовувати, чи охоплюються правовідносини, що виникли між сторонами, поняттям «операції з адміністрування придбання у групах», чи діяльність відповідача підпадає під цю категорію послуг, чи відноситься вона до сфери фінансових послуг.

В Листі також зазначається, що якщо позов пред'явлено з підстав недійсності договору по адмініструванню фінансових активів для придбання товарів у групах через невідповідність вимогам Закону України «Про захист прав споживачів» (наявність піраміdalnoї схеми), суд у кожному конкретному випадку досліджує подані йому докази та перевіряє, чи укладено правочин, предметом якого є надання послуг. Якщо суд встановлює, що діяльність відповідача підпадає під ознаки п. 7 ч.3 ст.19 вказаного Закону, то відповідно до ч. 6 ст.19 цього Закону такий правочин є недійсним.

Тож для правильного визначення юридичної природи договору суду I інстанції необхідно встановити також те, чи не охоплюються ці правовідносини ст. 227 ЦК, яка передбачає, що наслідки укладення юридичною особою правочину, якого вона не мала права вчиняти поширюється на правочини, здійснені юридичною особою, яка не має ліцензії на відповідний вид діяльності (що явно вбачається з матеріалів справи цього суду). Такі правочини є *оспорюваними* згідно п.17 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11. 2009 р. № 9. Вимоги про визнання такого правочину недійсним можуть заявитися як сторонами правочину, так і

судь-якою заинтересованою особою в разі, якщо таким правочином порушені її права чи законні інтереси, а також органами державної влади, які відповідно до закону здійснюють контроль за видом діяльності, яка потребує ліцензування.

Таким чином, із матеріалів даної справи випливає невірне визначення предмету позову представником позивача та неправильне застосування судом I інстанції норми матеріально-права через що, зокрема, Верховним Судом України було прийнято ухвалу про її перегляд. За своєю юридичною природою такі правочини, безумовно, слід вважати оспорюваними. Факт відсутності ліцензії у відповідача при здійсненні ним нечесної підприємницької практики та не врахування змін до законодавства, додатково підкріплює цей факт. Тому є всі підстави для визнання оспорюваного правочину недійсним із застосуванням наслідків його недійсності.

Література:

1. Закон України від 15.12.93 р. № 3682-XII «Про захист прав споживачів».
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11. 2009 р. № 9.
3. Лист ВССУ від 28.05.2012 р. Щодо деяких спірних питань судової практики при вирішенні спорів про визнання недійсними (розірвання) договорів по адмініструванню фінансових активів для придбання товарів у групах.

ЛИЧНЫЕ НЕИМУЩЕСТВЕННЫЕ ПРАВА ЛИЦ, КОТОРЫЕ НЕ ДОСТИГЛИ СОВЕРШЕННОЛЕТИЯ, В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ

Евко В.Ю.,

доцент, кандидат юридических наук,
доцент кафедры охраны интеллектуальной собственности,
гражданского права и процесса ХНУВС

В соответствии с нормами ГК Украины все физические лица обладают способностью иметь гражданские права и обязанности (правоспособностью), которая не зависит ни от возраста, ни от состояния здоровья физического лица, ни от других факторов. Не являются исключением и лица, не достигшие совершеннолетия, которые, как и все другие физические

лица имеют все личные неимущественные права, установленные Конституцией и ГК Украины. Кроме названных нормативных актов, личные неимущественные права также устанавливаются иными нормативно-правовыми актами различного уровня. Среди них приоритетное место занимает Конвенция о правах ребенка, ратифицированная Украиной в 1991 году (далее - Конвенция). Личные неимущественные права детей в семейных отношениях установлены нормами СК Украины. Комплексным нормативным актом, который устанавливает перечень неимущественных прав детей в различных сферах их жизни является Закон Украины «Об охране детства» от 26.04.2001 и другие.

Есть основания полагать, что личные неимущественные права, которые установлены нормами ГК Украины отличны от тех, которые регулируются нормами СК Украины в силу своей природы и субъектного состава участников правоотношений, которые возникают при их осуществлении.

Так, в семейном праве природа личных неимущественных прав такова, что они осуществляются лицами, которые не достигли совершеннолетия, самостоятельно, поскольку их контрагентами в семейных отношениях являются их родители. В гражданском же праве личные неимущественные права лиц, которые не достигли совершеннолетия. Можно разделить на три категории:

- 1) личные неимущественные права, которые такие лица могут осуществлять самостоятельно (ст. ст. 291, 292, 300, 301, 302, 303 ГК Украины и др.);
- 2) личные неимущественные права, которые в их интересах могут осуществлять родители (усыновители), опекун, попечитель (ст. ст. 281, 283, 284, 288, 289 ГК Украины и др.);
- 3) личные неимущественные права, которые не могут быть в их интересах осуществлены даже их законными представителями, поскольку такие права возникают у физического лица лишь по достижению определенного возраста и могут быть осуществлены только ими самостоятельно (ч. 3, 5, 7 ст. 281, ч. 4 ст. 284, ч. 1 ст. 290 ГК Украины и др.).

Личные неимущественные права в гражданском праве в отличие от неимущественных прав семейных, имеют беспрочный характер, и с достижением физическим лицом определенного возраста, их объем увеличивается, в то время как не-